

II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának moldvai kapcsolatai

A magyarok és a románok – Erdély, valamint Havasalföld és Moldva – között a középkor óta mindig volt migráció. Előbb ők kezdték a hozzánk való menekedést. Vajdaságaikban ugyanis nem volt rendezve a trónöröklés, ami gyakran pénz- és vagyoni kérdése volt. Emiatt gyakoriak voltak a trónkövetelők közti versengések, s a veszteseknek menekülniük kellett az uralmat megkaparintók megtorlása elől. A magyar király, aki a történelem során többször is hűbéruruk volt, nem egyszer befogadta az elűzött vajdasági trónkövetelőket, hogy hozzá hű, vagy legalábbis jószándékú vajdaká nevelje őket. Ráday Pál, II. Rákóczi Ferenc követe leírja, hogy mikor pártfogást kért a moldvai uraktól a bujdosó kurucok számára, azok a kölcsönösség hangoztatásával ígérték meg támogatásukat, mert emlékeztek arra, hogy közülük is sokan menekültek egykor Erdélybe a trónváltások alkalmával. (Mikecs 1989: 105.)

II. Rákóczi Ferenc Habsburg-ellenes felkelésének ugyancsak váltakozó szerencsével zajló küzdelmeit a szomszédos Havasalföldön és Moldvában élénk figyelemmel kísérték. A felkelés alatt ugyanis többször előfordult, hogy főként a székelyek, a Béccsel szembeni úgymond hűtlensége miatt rájuk támadó császári büntető hadjáratok elől a román fejedelemségekbe menekültek, s így az ottani lakosság közvetlenül is hírt kaphatott az erdélyi küzdelmekről. Az sem volt ritkaság, hogy a csaták során alulmaradt kuruc katonai egységek a román fejedelemségekbe húzódtak vissza, ahol meglehetősen érzékenyek voltak a szomszédságukban zajló események iránt, a Habsburg-birodalom külpolitikai törekvései komoly aggodalommal töltötték el őket, s okkal gondoltak arra, hogy az Erdélyben berendezkedő Habsburg uralom nem marad következmények nélkül országukra nézve sem. (II. Rákóczi 1994: 4.)

Rákóczi is felismerte az ebben az érdeklődésben rejlő lehetőségeket, s küldöttséget is menesztett Constantin Brâncoveanu havasalföldi fejedelemhez a jó viszony ápolása érdekében. A küldöttek magukkal vitték Rákóczinak a keresztény világ-hoz intézett kiáltványát, melyben részletesen feltárta a Bécs ellenes felkelése okait. Brâncoveanu a török porta tudtával szoros kapcsolatot tartott a Havasalföldre menekült felkelőkkel, s lehetővé tette a kurucok és családtagjaik számára a szabad mozgást. Lényegében hasonló viszony alakult ki a kurucok és Moldva vezető körei között is, bár itt a hangsúly inkább az alsóbb szintű kapcsolatokban nyilvánult meg. A lakosság nagy szimpátiával fogadta a Moldvába menekült kurucokat, a hatóságok pedig lehetővé tették, hogy újjászervezzék soraikat és újból visszatérjenek Erdélybe. (II. Rákóczi 1994: 53–55.) Mikes Mihályt a Havasalföldre menekült kurucok után küldték a császáriak, de azok elfogták és a gróf hozzájuk pártolt. Jó kapcsolatai voltak a tekintélyes boér családokkal, sőt a jászvásári és a tirgovistyei vajdai ud-

varokkal is, és ezeket az ismeretségeit Rákóczi javára gyümölcsöztette. Talán ezért kaptak a bujdosók adómentességet a vajdaságokban. (Csutak 1929: 636.)

1707 végén „Erdélyországnak a honi földről száműzött főrendei igyekeztek Moldova határára, mint Erdélyhez közelebb lévőkre, által szállani azon reményben bízva, hogy e részekből majd kényelmesebb leend a hazájokba való visszatérésük. Ennél fogva a számkivetett erdélyieknek nagyobb része ezen helyekre menekült.” Erre később így emlékezett az egyik résztvevő, a vargyasi Dániel Gábor:

„Mi is – írja jóval a szabadságharc bukása után – Máramaroson keresztül menekültünk Moldvába, szekerekkel, járhatatlan utakon a havasokon keresztül. Ahol a gondviselés segítségével áthatolván, Moldovában a Beszterce folyó mellett fekvő Bodest nevű faluban az isteni gondviselés nekünk jó szállást rendelt egy tekintélyes, Bohus nevezetű, s mint mondá Magyarországból származó boér a maga nemes udvarában ingyen szállással és tiszteletteljesen fogadott, s fedele alatt minket jó békekességben megtartott. A moldvai legmagasabb fejedelem kegyét se nélkülöztük, sőt az erdélyi száműzöttek nyomorult sorsán megkönyörülvén, szabadságot engedett nekünk arra, hogy a boéroktól csekély áron kitagadott helyekre és helységekre az Erdélyből menekült paraszttal gyarmatot állíthassunk és a számkivetett mágnások nagy hasznával és minden adófizetés nélkül gazdaságot folytathassunk.” (Köpeczi–R. Várkonyi szerk. 1973: 514.)

De még Rákóczi fejedelem politikai manővereibe is közvetlen helyet kapott Moldova. A források arról szólnak, hogy 1709 vége felé Rákóczi Ferenc Ágost lengyel királynak ajánlotta volna fel a magyar trónt és azon mesterkedett, hogy magyar embert ültessen a moldvai vajdai székbe és ezzel Moldvát is szabadságharca életterébe vonja. (Késmárky [1944]: 155.)

Csutak Vilmos 1929-ben megjelent tanulmánya szerint a Moldvába menekült kurucok „csaknem kivétel nélkül az Ojtozi- és a Gyimesi-szoros, a Szeret és a Tattros folyók völgyeiben, a Kárpátok keleti lábánál lévő, többnyire csángók által lakott falvakban, Comanesten, Moisten, Tirgu Ocnán, Onyesten és környékén, tehát székely véreik között találtak szállást. Sokan pedig Bákó és Román vidékére költöztek, hogy közelebb legyenek a vajda székhelyéhez, valamint a Magyarországra vezető utakhoz.” Ekkor ugyanis Csíksomlyó és Bákó között még eleven volt a gazdasági, a kereskedelmi, és nem utolsósorban egyházi érintkezés, mert a templomok nagy részében akkor magyarul is szolgáltak, közösen gyakorolhatták tehát a vallásukat a bujdosók és a helyi lakosok. Feljegyezték, hogy 1708. szeptember 4-én Dormánfalván általános gyűlést tartottak és gróf Mikes részére az ő érdekükben hozott számtalan intézkedéséről bizonyítványt állítottak ki, amin 31 név szerepelt.

Nyoma van a folklórban is az Erdélyben harcoló kurucok moldvai kapcsolatainak. Faragó József néprajzkutató egy Thaly Kálmán által közölt 20 versszakos *erdélyi hajdútáncot* „a kuruc költészet egyik gyöngyszemének” nevezi, ami szerinte az

1705-ös esztendő vége felé keletkezhetett és szerzője „valamely háromszéki kuruc székely vala”. Ennek 6. versszaka így hangzik:

*Majre-csajre – Moduváre
Fut Havasalföldre,
Ungur-bungur – amaz rumuj
Sátorát fölszedte.
Szatuj majre pita najre,
Nincs pénz, az ebverte.*

Faragó József vitatkozik Thalyval a román szavak fordítását illetően (satul mare (Szatmár) helyett satu-i mare 'nagy a falu', pita-n-are – nincs kenyere). A 3. versszakban aztán így biztatják a táncosok a dudásokat:

*Nosza Rádúj, hol vagy Viduj?
Fújd az Bagi táncát!
Az emlőjét – az tömlőjét
Ne kíméld az sípját.*

Tehát úgy tűnik, hogy a magyar kurucok oláh síposok muzsikájára ropták ezt a hajdútáncot.

Faragó megállapítja, hogy ebben a nótában az erdélyi magyar és román kurucok Moldvába, valamint Havasalföldre irányuló visszavonulása, menekülése van megörökítve. Ez a bujdosás 1705 novemberétől, a szerencsétlen kimenetelű zsbói csatavesztéstől 1706 nyaráig tartott; másodszor pedig 1707 őszétől csaknem négy éven át. (Faragó 1971: 466.) A zsbói csata után (1705) Moldvába menekült kurucok 1706 nyarán már visszajöhettek, de 1707 őszén újra menekülniük kellett. Ennek hagyományait fedezhetjük fel az erdélyi fejedelmek beiktatási esküjének szövegében szereplő utalásnál a *vajdaságokkal való jó kapcsolatra*. Báthori Gábor szövegében: „a két oláh országgal is a jószomszédságot megoltalmazza”; Bethlen Gábor esküje szövegében pedig: „a moldvai és a havasalyi vajdákkal olyképpen végez, hogy ezeknek szomszédságokkal az ország állapotját barátságossá teszi”. Apafinak is ezt írták a választási feltételei közé: „mindenekkel a jó szomszédságot és szép békességet minden tehetségével oltalmazza és megtartja és senki ellen semminemű hadat támadólag nem indít, ha méltó okot reá nem adnak”. Rákóczi elé is ezt tették, mikor 1704. júliusában Gyulafehérváron fejedelemmé választották, s mikor Marosvásárhelyen 1707-ben fejedelemségébe beiktatták. A gyulafehérvári törvénycikkben: „a két szomszédos országokkal: Havasalföldével és Moldvával és azoknak vajdáival” követekkel tájékoztatták. Ugyanakkor a moldvai és a havasalföldi vajdák is keresték az erdélyi fejedelmek barátságát, hiszen veszedelem idején mindkét vajdaság bojárai többször élvezték az erdélyiek vendégszeretetét. Így aztán úgy a moldvai, mint a havasalföldi vajdák szem előtt tartották, hogy a szerencse forogandó. (Csutak 1929: 634–635.)

A Moldvába és Havasalföldre bujdosók, akik valamilyen magyar szándék elbukása után menekültek ki az országból, nem voltak sokan, s egy részük később vissza is szállingózott, de akik kint maradtak, azok kevesen lévén néhány nemzedék alatt felszívódtak a környezetükben, ami nagy értékvesztéséget jelentett a magyarságnak, mert *odakint vagy bent*, legjobb esetben is csak számbeli gyarapodást jelentettek. De a bujdosók mindig a legderekbabb, legelszántabban gondolkodó magyar emberek voltak, s elvesztésük nagy kár volt. Az 1960-as években a moldvai Szőlőhegyen beszéltem egy Szacsvai nevű emberrel, aki családja hagyományából úgy tudta, hogy elődei azok a háromszéki Szacsvayak lehettek, akik 1849-ben Gábor Áron ágyúíhoz készítették a puskaport, s a szabadságharc leverése után Moldvába kellett menekülniük.

Bay és Pápay, Rákóczi követei útban Tatárország felé a babadaki szerdarral, Juszip pasával tárgyaltak, ki egész Moldva fölött képviselte a török hatalmat, s pártfogását kérték a bujdosók számára. Mire a pasa: „Már régen megírtam a moldvai vajdának, hogy bántódások ne legyen, az hatalmas császár országában szabadon élhessenek, most is újabban megparancsolom.” (Mikecs 1989: 104–105.) Rákóczi követei a tatár kán közbenjárását kérték ahhoz, hogy a szultán adjon nyolcezer gyalogot és négyezer lovat (Thaly 1873: 609). A tatár kán azonban semmitmondó válaszzal küldte őket vissza: „A hatalmas chán az királyt köszönti; semmit se kételkedjék a kitály az chán barátságában, – adjon Isten tovább is az királynak ellenségein való szerencsét; valamint az fényes Portán segíthet a király dolgain, maga emberei és kapithája által: mindjárt maga bizonyos embere által az választ megküldi. Én szómmal is köszöntsek az királyt!” Együttal megüzenték, hogy „másszor a király ilyen ajándékkal követeket ne küldjön (puskáról van szó), mivel egy hatalmas tatár chánt nagyobb állapot illeti.” (Thaly 1873: 612.)

Számunkra fontosabb azonban, hogy Rákóczi követei visszaútjukban 1705. március 20-án „megháltak a Neszter-parton, Csebercsik nevű magyar faluban”. Jelentésük szerint

„Ezen falut a többiekkel együtt még László király telepítette volt meg, több falukkal együtt, Akkerman vagy Neszter-Fejérvár körül Bessarábiában, sive Bucsákban. Már az több faluk mind elpusztultak, ez az egy maradt meg, ennek is hasonfele már oláh. Ezek még a mai napig magyar nyelven beszélnek, a tatár chán jobbagy faluja. Vannak gazdaemberek harmincan, gyermekei, cselédi sokan vadnak, jó magabíró emberek. Panaszolkoznak, hogy már egynéhány esztendőül fogva páterek nincs, catolikusok lévén máskínt. Házasodnak, szaporodnak, multiplicálódnak⁷ magok között pap nélkül, sőt 4-5 esztendős gyermekek vagy az oly pap nélkül házasult és férjhezmenteknek keresztleetlen, sokan pedig gyermekeik közzül keresztleetlen meg is holtanak. Bárcsak, úgymond, 3-4 esztendőben jönne egy pap közikben, ki gyermekeiket megkeresztelné és gyónhatnának neki. Olyan szigorúak pedig az

7 sokasodnak

magok vallásában, hogy noha oláh pap lakik az falujukban, mégis készebbek keresztleetlen gyermekeiket eltemetni, mintsem oláh pappal megkeresztelteni. Minekünk lelünkre kötötték, hogy Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának jelentsük meg, s kérjük ő Nagyságát, hogy küldjön nekik egy pátert, készek ők magok tehetségek szerint fizetni, és az pátert eltartani; de oly páter kellene, aki magyarul tudna, mert ők oláh és magyar nyelven kívül más nem tudnak. Fizetesként pedig pedig ad egy-egy gazdaember egy-egy tallért, egy-egy véka lisztet, egy-egy véka kölest, egy-egy szekér fát, egy-egy tyúkot, azonkívül esketés, halott-temetés és kereszteléstül külön fizetést.”

Ezen besszarábiai magyar faluról való tudósítást, ami „a fejedelem a naplójában kétszeres *N.B.*-vel⁸ megjelöltetett”, s Rákóczi a követek hazaérkezése után szinte már azonnal küldte is Lippay Istvánt, aki két hónap múlva már „Csoborcsik”-ból tudósította új hívei és helyzete felől fejedelmi urát. Ez a tudósítás elég lehangoló, mert azt írja, hogy

„köszöni alázatosan Kegyelmességednek az Anya-Szent-Egyházhoz és hozzáam mutatott kegyelmes gratiáját. Elérkezvén az elszándékozott helyre, úgymint Csöbörösökre, mely grátiáért, mind útaimban, mind ott való létemben Istent imádni el nem múlatom, míg élek. Jóllehet, hogy Kegyelmes úr informáltatott az idevaló embereknek statusukról; de sokkal különben vagyon, mint az informatio légyen. Úgyhogy mikor hozzájuk érkeztem, még csak hozzáam sem akartak jönni; hanem egy asszony, kinek gyermeke halállal tusa-kodván, hogy kereszteljem meg, mely két esztendő vala; még csak szállást sem mutattak, hogyha egy ember nem jött volna Jászvásárról velem, melylynek leánya ott vagyon; »mert azoknak minden természetek tatár és olá«. Aztán hivattam őket: akarnak-e tartani vagy nem? Sem nem gyüttek, sem izentek; hanem Kegyelmes uram, ad impossilia nemo obligatur⁹ még maradhatok, lelkesen tanítani el nem múlatok, csak azt bánom, ha nem maradhatnék ott.”

De 1709. év végén még ott volt a szegény, becsapott Lippay István, amint arról Ráday Pál benderi követségének naplójában beszámol:

„December 6-án jött hozzám azon pap ember, kit ennekelőtte 4 esztendővel a felséges fejedelem Tatárországba küldött ott egy Csoborcsa nevű faluban lakos magyaroknak kívánságára... Az ott való lakosokból most jobbágsága alatt lévén magának a tatár kánnak, aki őket aga által több, Bucsákban jószá-gival együtt kormányoztatja.” (Jerney 1841: 190.)

---

8 jól jegyezd meg

9 lehetetlenre senki sem kötelezhető

Ennek a Lippay Istvánnak a további sorsát nem ismerjük A moldvai misszió prefektusa 1732. május 20-án jelentette Jászvásárról, hogy

„Lippay István atya hét vagy nyolc hónap után kénytelen volt Csöböröcsök-ből Moldvába jönni, még hét évet élt Huszon s ott halt meg. Benda megjegyzése: ez nem igaz, de hogy mikor hol volt, nem tudjuk ellenőrizni.” (Benda 1985: 901.)

A szabadságharc vége felé Rákóczi is ahhoz tartotta magát, hogy *a remény vész el utoljára*. Utólag ezt jegyezte fel *Emlékirataiban*: „A háború végén viszont semmi se lett volna könnyebb, mint a cár győztes hadseregének segítségével Bécs kapujáig verni a németeket”, Rákóczi ennek érdekében igyekezett összehozni a cári és a francia szándékokat. De csak annyit sikerült elérnie, hogy „Franciaország végül elfogadta a javaslatomat, de késlekedtek végrehajtani azt, amit megígértek”. (II. Rákóczi 1979: 243.)

II. Rákóczi Ferenc hazája és népe iránti felelősségérzete megmutatkozott, amikor megkapta a Habsburg császár ajánlatát, hogy ha lemond az erdélyi fejedelemségről, valahol a Birodalomban kap egy független hercegséget, székkel és szavazattal a birodalmi gyűlésben és még sok más egyebet, ami „családomnak sokkal előnyösebb lett volna, mint az erdélyi választott fejedelemség”. Vallomásaiban leírja, hogy mit válaszolt:

„elismerem, hogy amit a császár részéről ajánl nekem, teljesen megfelel házam érdekeinek. Én azonban sosem kerestem ennek előnyét. A háborút kizárólag házam szabadságáért kezdtem, születésem ide köt. E kötelék még szorosabbá lett, mióta az egész nemzet hálája és bizodalma rámhagyta a kormányzás gyepelőjét. Ő császári felségétől az erdélyi fejedelemséget se kívánom, csak tartsa be annak a szerződésnek cikkelyeit, melyet Lipót császár elődömmel, Apaffy Mihállyal kötött. Ha személyem ebben akadály, készséggel visszaadom választási okleveletem a fejedelemség rendjeinek. Válasszának mindkét fél számára tetszőbb fejedelmet... akár legkisebb szolgálmat. Kértem, mondja el mindezt őfelségének: szívem őszinte indulatával szóltam s ahogyan szerencsés vagyok őt ismernem s ha őfelsége oly hajlandósággal van hozzám, mint mondja: nem hiszem, hogy rossznéven veszi nyíltságomat.” (II. Rákóczi 1942.)

Nem üres szólás tehát II. Rákóczi Ferenc *Emlékirataiban*, hogy

„minden cselekedetem célja kizárólag a szabadság szeretete volt és az a vágy, hogy hazámat az idegen járom alól kiszabadítsam. Nem a bosszúvágy indított erre, nem is a koronát vagy fejedelemséget akartam, nem is a kormányzáshoz volt kedvem, kizárólag az a hiú dicsőség vezetett, hogy eleget tegyek kötelezettségemnek hazám iránt...”

Mert a magyarságnak azon vezetőire, akik megérdemlik a *felelős* jelzőt, ha nem is kizárólagosan, de elsősorban az a jellemző, hogy számon tartják a rájuk bízott magyarságot, s mint a jó pásztor nem feledkeznek meg a legkisebb báránycsordáról sem. Vagy legalábbis arra törekszenek, hogy a legelhagyatottabb, a legnehezebb sorsú töredékeken is segítsenek. Erre mutatott példát II. Rákóczi Ferenc, amikor a Tárországba küldött követek Csöbörcsökről hozott segélykiáltását meghallva, tengeri egyéb baja között gondja volt rá, hogy tüstént papot küldjön számukra.

Az már a moldvai magyarok nyomorúságos sorsából faladó bizonytalan identitására vall, hogy ilyen megalázó módon fogadták a fejedelem által kérésükre közejük küldött papot. De ez már egy másik dolgozat témája lehetne...

